

Dorota Szagun

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego

Funkcje form komicznych (memów internetowych i dowcipów) związanych z pandemią COVID-19

*Tragizm pobudza ducha śmieszności,
bowiem humor jest w istocie podstawą wyzwania,
a człowiek musi się śmiać w obliczu poczucia
bezsilności wobec sił natury
– albo oszaleć.*

Charlie Chaplin

1. Wprowadzenie

Badania nad komizmem są obecnie żywym problemem badawczym podejmowanym w obrębie różnych dziedzin i dyscyplin, istotnym także dla badań językoznawczych, które zajmują się komizmem językowym obecnym w polszczyźnie współczesnej i dawnej. Znajdujemy liczne prace dotyczące komizmu językowego, jego obecności w literaturze i kulturze popularnej, a także na temat mechanizmów językowych, które pozwalają osiągnąć efekt komiczny, i funkcji, jakie komizm pełni w komunikacji. Komizm językowy zasadniczo pojmowany jest jako modyfikacje w obrębie języka dające efekt komiczny (modyfikacje wyrazów, związków frazeologicznych, homonimia, wieloznaczność, twórczość neologiczna itp.) lub zabiegi ogólnokomiczne w obrębie tekstu [zob. Buttler 1974: 68–384].

We współczesnej kulturze popularnej śmieszność, komizm utożsamiane są z dwiema zasadniczymi formami komicznymi, które w wąskim rozumieniu możemy traktować jako gatunki: memem internetowym i dowcipem. Obydwa gatunki mają wiele cech wspólnych, do najważniejszych należą: krótkość, podatność na replikę (powielanie, powtarzanie i modyfikowanie), skłonność

do tworzenia serii, spontaniczna dystrybucja oraz zwykle efekt komiczny. Zasadnicza różnica między memem internetowym a dowcipem zasadza się na tym, że mem internetowy jako gatunek medialny zwykle ma formę multimodalną (zwłaszcza jako połączenie obrazu i tekstu), a dowcip jest gatunkiem tekstu pierwotnie oralnego, wtórnie pisanego. Dowcip w kulturze jest także gatunkiem genetycznie wcześniejszym w stosunku do nowszego memu internetowego, ale obydwa gatunki zajmują ważne miejsce we współczesnej kulturze popularnej, co potwierdzają niezwykle liczne realizacje. Zarówno mem internetowy, jak i dowcip bywają bardzo często współczesnymi środkami krytyki społecznej [por. Nowak 2013: 229; Niekrewicz 2015: 236–237], żywą reakcją społeczną na bieżące problemy. Ich niesłabnąca popularność, znamienity udział w kulturze popularnej i komunikacji społecznej oraz pełnione funkcje wydają się wystarczającym impulsem, by uznać te formy komiczne za interesujący materiał analiz.

2. Komizm jako odstępstwo od normy. Hipertrofia form komicznych w Internecie jako odpowiedź na anomalie w życiu społecznym

Humor uważany jest za dyspozycję człowieka, która łączy sferę uczuciową ze sferą intelektualną i spełnia swoiste funkcje poznawcze. Zjawisko humoru i komizmu stanowiło przedmiot zainteresowań badawczych już od starożytności (Herodot, Arystofanes, Platon, a zwłaszcza Arystoteles), dziś ujmowane przez pryzmat licznych dyscyplin, perspektyw badawczych daje różnorodność teorii, jego źródeł i funkcji. Przyjmuję za Janem Trzynadlowskim, że humor jest pojęciem szerszym i nadrzędnym wobec komizmu, jest podmiotowym sposobem odczuwania komizmu, specyficzną reakcją emocjonalno-intelektualną [Trzynadlowski 1955: 91]. Komizm jest zatem zjawiskiem uruchamiającym przez komunikat zarazem potencjał intelektualny i potencjał emocjonalny. Z jednej strony wiąże się z działaniem umysłu w celu rozpoznania mechanizmu komizmu, zwykle pewnej niespójności prezentowanego świata, z drugiej strony rozwiązanie i poznanie źródła śmieszności dają intelektualną i emocjonalną satysfakcję (teorie kognitywne), prowadząc w efekcie do odprężenia psychicznego [por. Ochwat 2015: 38]. Na potrzeby niniejszego artykułu przyjmuję, spośród wielu dostępnych, teorie funkcyjne komizmu, które upatrują w formach komicznych działania o charakterze społecznym determinujące reakcje odbiorcy [por. Buttler 1974: 9–10].

Już od starożytności (Arystoteles, Cyceron) źródło komizmu dostrzegano w inkongruencji, niespójności, w odstępstwie od normy. Relacjonistyczna teoria sprzeczności w komizmie Artura Schopenhauera głosi, że sprzeczność, niezgodność jest istotną przyczyną przeżycia komicznego; według Karola

Lemckiego istotą komizmu jest sprzeczność pomiędzy rzeczywistością a oczekiwaniem, pojęciem i zjawiskiem, celem i użytymi środkami do jego osiągnięcia, a sprzeczność ta objawia się nagle [zob. Błąd 2013: 19]. Jan Stanisław Bystron komizm rozumie jako odchylenie od normy, od czegoś obowiązującego, od konwencji na poziomie konceptualnym, nie jedynie słownym [Chudzik 2018: 35]. Jak pisze Adam Kucharski:

inkongruencję ujmuje się jako konfigurację dwóch różnych idei (skryptów, znaczeń, pojęć) pozostających względem siebie w opozycji (sprzeczności, konflikcie, kontraście, rozbieżności, dysonansie), a ich zestawienie w tekście ma nieprawdopodobny i nieoczekiwany charakter. [Kucharski 2009: 20]

Podstawą bodźców komicznych jest każda niespójność pomiędzy tym, co społecznie oczekiwane, spodziewane, a tym, co faktycznie dane, obserwowane. Komizm sam w sobie karmi się wszelkimi zaobserwowanymi w życiu społecznym, a zwłaszcza politycznym odstępstwami od normy, wyłapuje wszelkie aberracje, nonsensy i niekonsekwencje – czy to w decyzjach elit rządzących, grupowych działaniach społecznych, czy w zachowaniach jednostek. Śmieszne jest to, co niedorzeczne, niecodzienne, odmienne. Każdy wyjątek może stać się źródłem komizmu, żartu językowego bądź memu internetowego, a żartobliwe piętnowanie nieracjonalności nasila się wraz z jej powszechnością lub elitarnym (często politycznym, a zwłaszcza rządowym) źródłem.

Nic zatem dziwnego, że zjawisko pandemii COVID-19, które najpierw jako obce i zewnętrzne (początkowo żartobliwie identyfikowane z krajami Azji, a zwłaszcza z Chinami), a później własne, powszechne i bliskie, zdeteminowało społeczeństwo. Pierwotnie, od listopada 2019 roku, zjawisko obserwowane było w Chinach i uznane zostało przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) za epidemię, od marca 2020 roku za pandemię obejmującą kolejne kraje i kontynenty (chorzy odnotowani zostali na wszystkich, oprócz Antarktydy, kontynentach). Pandemia spowodowała liczne zmiany w funkcjonowaniu społeczeństw, wyjątkowe decyzje polityczne rządów, które społeczeństwa odebrały jako zakłócenia w dotychczas znanych normach (ograniczenie zgromadzeń, praw i swobód, izolacje, kwarantanny, godziny policyjne, nakazy, kontrole i obostrzenia). Na to wszystko bardzo żywo i szybko zareagowała społeczność poprzez różnorakie środki komunikacji.

Współczesna komunikacja każe nam wyraźnie komizm i konkretne formy i gatunki komiczne postrzegać multisemiotycznie, a nie jedynie werbalnie. Oczywiście wciąż żywym i częstym gatunkiem komicznym są: dowcip, żart, kawał, ale wyraźnie wśród współczesnych form komicznych dominują memy

internetowe, które mają postać komunikatów mieszanych [Michalewski 2009; Maćkiewicz 2017: 33] i które rozprzestrzeniają się w Internecie oraz poprzez różne elektroniczne kanały dystrybucji (komunikatory) stanowiące współcześnie bezsprzecznie podstawowe narzędzia komunikacji. Dodatkowo pandemia i towarzyszący jej ustawowy zakaz wyjścia (*lockdown*) wyraźnie przenoszą komunikację właśnie w przestrzeń technologii: Internetu, komunikatorów itp., pogłębiając ich wpływ na komunikację społeczną.

Za formy komiczne, tj. gatunki o dominującej funkcji komicznej, ironicznej, stanowiące podstawę materiałową do analizy w niniejszym tekście uznajemy dwie zasadnicze grupy:

- a) memy internetowe (są tu zarówno same obrazy, *image macro* / *macro meme*, czyli pliki obrazu z nałożonym tekstem, jak i kilkukadrowe komiksy),
- b) dowcipy w wąskim gatunkowym rozumieniu (żarty, kawały), cechujące się krótkością, dialogowością, stałą formą i zaskakującą puentą.

Wśród memów internetowych znajdują się takie, które zawierają oprócz obrazu swoiste zabiegi językowe o funkcji komicznej – modyfikacje leksemów, modyfikacje związków frazeologicznych, przekształcenia systemowe itp. Obraz pełni funkcję dopełniającego ilustratora. Wiele memów internetowych zawiera komizm wynikający z mechanizmów ogólnokomicznych, kontekstowych itp.

Dominacja memów internetowych wynika z ich swoistych cech gatunkowych i obecności w szczególnym strumieniu komunikacji społecznej – Internecie. Mem jest kwintesencją funkcjonowania kultury popularnej oraz środkiem wyrazu współczesnej krytyki społecznej. Memy internetowe są podatne na replikację (*replicable*), a przez to łatwe w przekazie, w niezwykle szybkim tempie tworzone i powielane [Kamińska 2011: 64]. Mem internetowy jest formą bardzo dynamicznej i szybkiej reakcji społecznej na zmiany w rzeczywistości. Silny bodziec poruszający opinię publiczną odzwierciedla się w natychmiastowym i masowym rozroście, a nawet przeroście (hipertrofii) memowych form komicznych. Ponadto memy internetowe są plastyczne (*malleable*), a więc podatne na zmiany [Davison 2012: 112], pozwalają użytkownikom dokonywać ciągłych modyfikacji już istniejących wzorów, dostosowywać je do bieżących potrzeb. Memy internetowe związane są z kulturą popularną [Brown 2009: 119], wyłapują chwytliwe i czytelne dla odbiorców swoiste lejtymotywy. Jak pisze Magdalena Kamińska:

typowy mem składa się z przynajmniej dwóch elementów o charakterze znakowym, zapożyczonych z kultury ze znanych tekstów kultury popularnej lub

internetowej i zrekontekstualizowanych, zmodyfikowanych, zdekomponowanych, uzupełnionych lub sfragmentaryzowanych [...]. [Kamińska 2011: 64]

Memy internetowe są żywą i dynamiczną reakcją na bieżące wydarzenia, a przez to szybko wyczerpują się i są zastępowane kolejnymi, nowymi.

Z kolei dowcipy, jako gatunki właściwe popularnej kulturze oralnej, opowiadane, przekazywane z ust do ust, stanowią niewielki zasób tekstów z czasu pandemii. Ich forma wtórnie staje się pseudomemiczna w tym sensie, że traci swój oralny charakter na rzecz formy medialnej – pliku graficznego przekazywanego podobnie jak mem przez Internet i wszelkie komunikatory. Ograniczenie przekazu oralnego wspiera ustawowa fizyczna izolacja społeczna; dowcip w formie pliku graficznego cechuje łatwość przekazu przez przesłanie, kliknięcie, załączenie, jest to także kolejny przejaw dominacji ikonosfery nad logosferą we współczesnej kulturze. Dowcip przesłany jako plik, załącznik, obraz, w przeciwieństwie do dowcipu opowiadanego, poprzedzonego swoistym wprowadzeniem i osadzeniem jako element szerszego komunikatu, nie potrzebuje dodatkowego uzasadnienia. Podobnie jak mem jest także szybko replikowany, dzięki czemu zyskuje duże grono odbiorców i pozostaje wciąż swoistą opowieścią.

Przez około pół roku powstało kilkaset memów internetowych (niektóre w licznych wersjach) i kilkadziesiąt dowcipów. Szczególną grupą wśród wszelkich form komicznych są żarty polityczne, gdyż te ze swej natury są tendencyjne, zawierają oczywisty zamiar wpłynięcia na odbiorcę przez sterowanie nastawieniem do osoby, ugrupowania czy zjawiska. Analizowany zbiór przyjęty został jako reprezentacja, nie jest zamknięty. Twórczość internetowa jest zjawiskiem niezwykle dynamicznym i zmiennym, memy internetowe powstają jako natychmiastowa reakcja na bieżące wydarzenia i szybko zastępowane są nowymi, zwłaszcza że okres pandemii trwa i przynosi nowe tematy stające się pożywką twórczości komicznej.

3. Funkcje form komicznych

Podstawową funkcją wszelkich form komicznych jest **funkcja humorystyczna**, ludyczna, mająca na celu bawić odbiorcę komunikatu. Towarzyszą jej dodatkowe funkcje: integrująca, katarctyczna i komentująca. W wielu formach komicznych funkcje te współistnieją.

Drugą funkcją form komicznych jest **funkcja integrująca**, wyrażająca się w naturalnej potrzebie społecznej identyfikowania się z daną grupą bądź stawiania w opozycji względem innych. Opozycja *swój – obcy* w memach internetowych przechodziła w czasie pandemii przez różne fazy, z których

pierwszą była: *zdrowi – chorzy, zakażeni, covid-pozytywni*. Zdarzenia społeczne, a w konsekwencji przyjęte poglądy i manifestowane postawy dzielą ludzi na entuzjastów i sceptyków, legalistów i oportunistów czy anarchistów; dotyczyć to może zarówno problemów szczegółowych, np. noszenia maseczek, przestrzegania zakazu zgromadzeń, bycia zwolennikiem lub przeciwnikiem zdalnej pracy czy zdalnego nauczania, jak i samej wiary w istnienie pandemii, skuteczność szczepionki itp. Funkcja ta jest szczególnie zauważalna w formach komicznych na temat innych nacji i krajów (zwłaszcza Chin rozumianych jako źródło epidemii i Włoch identyfikowanych z wysoką falą zachorowań i drogą transmisji wirusa do Polski), a w obrębie Polski na temat regionów, a zwłaszcza Zielonej Góry, która odnotowała pacjenta 0, czyli pierwszego Polaka ze zdiagnozowanym wirusem COVID-19.

Memy internetowe najczęściej bazują na kontraście, czyli pokazywaniu nadzwyczajnych środków ostrożności stosowanych w codziennych, prostych czynnościach, które napawają lękiem przed zakażeniem koronawirusem, typu: odebranie przesyłki (zwłaszcza z AliExpress – chińskiego internetowego serwisu sprzedażowego), pójście na zakupy itp. (ryc. 1 i 2).

Ryc. 1. Źródło: <https://tinyurl.com/37s2b7m6> [dostęp: 29 września 2020]

Ryc. 2. Źródło: <https://tinyurl.com/mnmckuh6> [dostęp: 13 sierpnia 2021]

Z kolei dzięki wykorzystaniu wersu z hymnu państwowego: „Z ziemi włoskiej do Polski” efekt komiczny zostaje uzyskany w wyniku zaskakującej podmiiany historycznych wydarzeń o wymiarze patetyczno-narodowym na bieżące, codzienne zagrożenie (ryc. 3).

Pierwsza grupa memów komentujących sytuację w kraju związaną z epidemią dotyczyła Zielonej Góry i tworzona była głównie przez samych zie-

Ryc. 3. Źródło: <https://m.demotywatory.pl/4981497> [dostęp: 29 września 2020]

lonogórczan. Memy te w dużej mierze są żartobliwym komentarzem do swobodnego rozgłosu medialnego, jaki dotknął Zieloną Górę na skutek pojawienia się pierwszego pacjenta chorego na COVID-19. O mieście pisało i mówiło większość mediów ogólnopolskich, nie tylko regionalnych. Metaforyczna identyfikacja miasta oparta jest na emblemacie związanego z nim klubu żużlowego Falubaz, zyskującego inną koronę niż wymarzona mistrzowska (ryc. 4) lub zastąpieniu części napisu *I love Zielona* molekułą koronawirusa (ryc. 5). Funkcja integrująca i humorystyczna tego typu żartów wynika także z faktu, że oparte są one na lokalnych realiach, motywach i relacjach.

Ryc. 4. Źródło: <https://tinyurl.com/hsp34bny> [dostęp: 29 września 2020]

Ryc. 5. Źródło: <https://tinyurl.com/vptunx8> [dostęp: 29 września 2020]

Pojawiają się także memy żartobliwie komentujące lęk wobec Zielonej Góry jako miejsca skażonego – mapa Polski z przesuniętą granicą (odniesienie do manipulacji informacjami: „w Polsce nadal nie ma koronawirusa”, ryc. 6) lub żartobliwy kadr z bajki symbolizujący stosunek okolicznych mieszkańców do Zielonej Góry (ryc. 7).

Ryc. 6. Źródło: <https://tinyurl.com/5axrptyh> [dostęp: 29 września 2020]

Ryc. 7. Źródło: <https://tinyurl.com/3kvwtwex> [dostęp: 29 września 2020]

Lęk przed chorobą i przed śmiercią uruchamia w formach komicznych **funkcję katarktyczną**, mającą na celu obniżenie nadmiernego pobudzenia, wyzwolenie reakcji rozładowujących lęk i wrogość. Obecność funkcji katarctycznej w formach komicznych, a zwłaszcza w memach internetowych ma skłaniać odbiorcę do przekonania, że pandemia w rzeczywistości nie jest zjawiskiem tak przerażającym, a może nawet, że jej obraz jest przesadzony czy zbyt- nio i nierealnie wykreowany. Przedstawia to mem oparty na absurdzie i hiperboli, gdy panika, a w zasadzie strach przed chorobą i śmiercią, udziela się samej śmierci. Personifikowana śmierć ubrana w obowiązkową maseczkę dezynfekuje kosę, wprowadzając tym samym w świat absurdu wszelkie powszechne i często uznawane za nieskuteczne zachowania prewencyjne (ryc. 8).

Ostatnią znaczącą funkcją form komicznych jest **funkcja komentująca**, która zakłada istnienie **perswazji**, bowiem komiczny komentarz o charakterze społecznym czy politycznym intencjonalnie ma na celu wpływanie na odbiorcę, wykształcanie przekonań bądź zmianę (choćby tylko wzmacnianie czy osłabianie) tych już posiadanych. Sednem aktu perswazyjnego jest intencja oddzia-

Ryc. 8. Źródło: <https://tinyurl.com/3bck9v49> [dostęp: 29 września 2020]

ływania na reakcje innych [Tokarz 2006: 194]. W teorii retorycznej mówi się o trzech rodzajach perswazji: przekonującej, nakłaniającej i pobudzającej. W formach komicznych wszystkie te rodzaje współlistnieją i się przenikają.

Siła perswazyjna form komicznych jest tym większa, im większy jest ładunek ekspresyjny. Ostrze krytyki bowiem chowa swą bezwzględność w formie komicznej, jest łatwiej strawne, pozornie mniej groźne, a jednocześnie sięga do retorycznego *movere* – poruszenia przez emocje, swoistego wstrząśnięcia odbiorcą. Memy internetowe, w których dominuje funkcja komentująca, wchodzi często w zakres komizmu satyrycznego [Dziemiok 1961: 74], zaangażowanego społecznie, mającego znamiona perswazji nakłaniającej do przyjęcia punktu widzenia określonej ideologii, aktywnie zwalczającej inne przekonania. I tak pojawia się seria memów internetowych, w których określone ugrupowanie ukazywane jest satyrycznie z wykorzystaniem bezpośrednich skojarzeń z koronawirusem. Może to być sięganie do symboliki korony obecnej w logo partii bądź gier językowych opartych na nazwie ugrupowania (ryc. 9 i 10).

Na bieżąco komentowane są poprzez internetowe formy komiczne wszelkie decyzje władz państwowych: zakazy, nakazy, a zwłaszcza zaobserwowane przez społeczeństwo wszelkie odstępstwa polityków od ustanowionych przez nich samych praw i zasad. Formy komiczne, komentując odstępstwa, osłabiają nakazową, prawną wymowę zarządzeń, nakłaniają społeczeństwo do racjonalizacji nakazów, ich zdroworozsądkowej interpretacji, a nawet bojkotu. Chociaż znajdziemy także takie, których funkcja perswazyjna ukierunkowuje odbiorcę na przestrzeganie zasad i stosowanie się do zarządzeń, albo takie, które są

Ryc. 9. Źródło: <https://tinyurl.com/4sm4zse7> [dostęp: 29 września 2020]

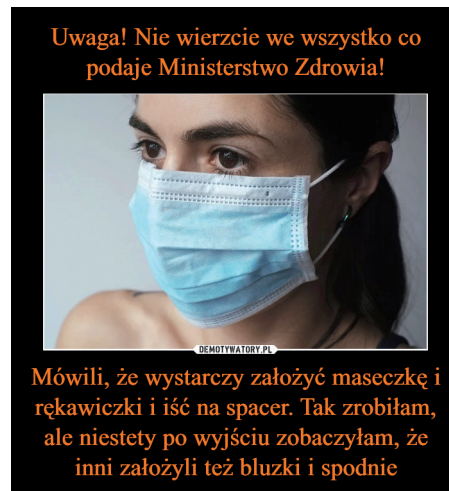

Ryc. 10. Źródło: <https://tinyurl.com/sm7ppa7j> [dostęp: 29 września 2020]

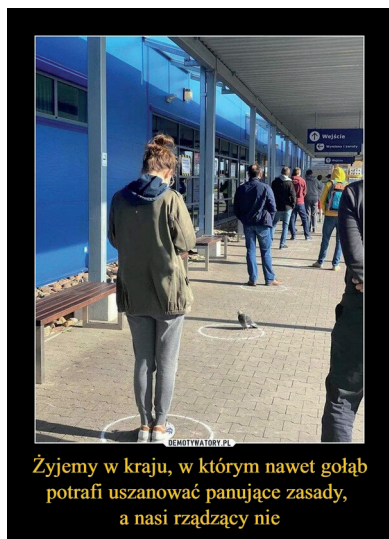
komicznym dosłownym i uproszczonym potraktowaniem treści zarządzeń, co prowadzi do zaskakującej, żartobliwej puenty, ale z towarzyszącym perswazyjnym apelem: „Nie wierzcie we wszystko, co podaje Ministerstwo Zdrowia!” (ryc. 11–13).

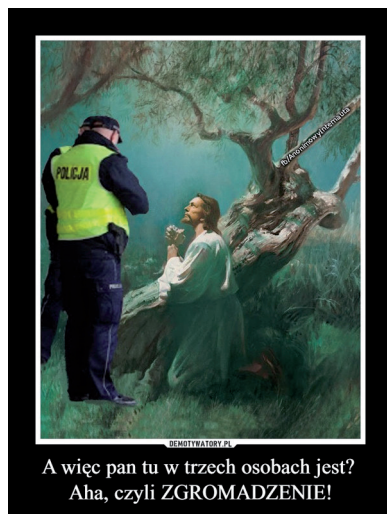
Ryc. 11. Źródło: <https://pl.pinterest.com/katarzynalsarz/d/> [dostęp: 29 września 2020]

Ryc. 12. Źródło: <https://tinyurl.com/ydst4c32> [dostęp: 29 września 2020]

Ryc. 13. Źródło: <https://tinyurl.com/3wv7hxzz> [dostęp: 29 września 2020]

Ryc. 14. Źródło: <https://tinyurl.com/4hm5enhu> [dostęp: 29 września 2020]

Jednym z pierwszych komentowanych w formie memów obostrzeniem był zakaz zgromadzeń. Komentowano zwłaszcza jego egzekwowanie, czyli sytuacje, gdy za zgromadzenie uznawano (i karano mandatami) obecność w jednym miejscu dwu lub trzech osób. Memy internetowe wyzyskiwały tu motywy religijne, a zwłaszcza Trójcy Świętej jako przykładu absurdalnej definicji *zgromadzenia* dla jednej osoby (ryc. 14).

Ryc. 15. Źródło: <https://kwejk.pl/tag/jezdzy> [dostęp: 29 września 2020]

Podobne oburzenie społeczne wywołały czasowe zakazy biegania i wchodzenia do lasu jako formy walki z pandemią. Komentarz w tych memach był zwykle oparty na kontraście jako środka wyrazu eksponującego sytuację w odczuciu społecznym niegroźne, a karane z urzędu oraz sytuacje rzeczywiste i bezkarnego łamania ustanowionych przepisów przez rządzących (ryc. 16–18).

www.poczta.pl @wykop.pl

Ryc. 16. Źródło: <https://tinyurl.com/ddasbepe> [dostęp: 29 września 2020]

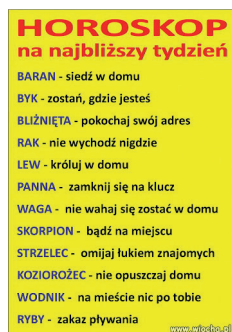

Ryc. 17. Źródło: <https://tinyurl.com/3mfhytbc> [dostęp: 29 września 2020]

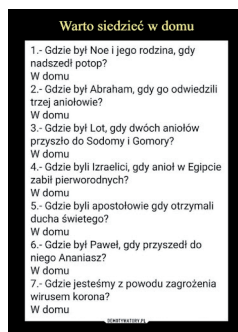

Ryc. 18. Źródło: <https://tinyurl.com/3z6f6wst> [dostęp: 29 września 2020]

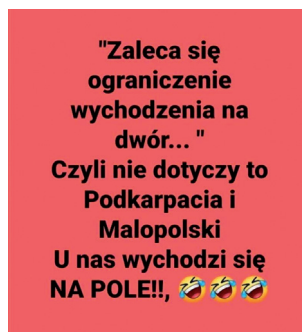
Wyrażna funkcja perswazyjna, nakłaniająca do przestrzegania społecznego nakazu pozostania w domu wyrażona jest tyleż w żartobliwym przekonywaniu o konieczności jego przestrzegania, co w utyskiwaniu na jego uciążliwość. Jedno i drugie przez żartobliwą formę nawołuje do przestrzegania izolacji. Jedną z ciekawszych form komicznych jest tu żart językowy ubrany w gatunek horoskopu, który niezależnie od znaku zodiaku daje wspólny przekaz o izolacji. Komizm tkwi w grach językowych, uruchamiających różnorakie skojarzenia z nazwami znaków zodiaku: *Lew – króluj w domu*, *Waga – nie wahaj się zostać w domu*, *Ryby – zakaz pływania* (ryc. 19), oraz w samym mechanizmie tworzenia zdań synonimicznych do nakazu *zostań w domu!* Analogiczny jest żart w formie szeregu zagadek i stałej, powtarzalnej odpowiedzi *w domu*, utrwalający w świadomości odbiorców nakaz izolacji (ryc. 20).

Ryc. 19. Źródło:
<https://tinyurl.com/56pn54d3>
[dostęp: 29 września 2020]

Ryc. 20. Źródło: <http://www.zerniki.gliwice.pl/archiwum/virus/memy.htm> [dostęp: 13 sierpnia 2021]

Ryc. 21. Źródło: <https://tinyurl.com/xn7fth5d>
[dostęp: 29 września 2020]

W innym żarcie językowym, opartym na rozróżnieniu ogólnopolskiego wyrażenia *wychodzić na dwór* i regionalnego odpowiednika *wychodzić na pole*, otrzymujemy z kolei osłabienie zakazu izolacji, a nawet zawieszenie go w wybranych regionach Polski (ryc. 21).

4. Zakończenie

Większość memów z okresu pandemii wywodzi swój komizm z niespójności i nieracjonalności, stanowią one żywy komentarz absurdów bieżących sytuacji: komentując wprowadzane zasady, nakazy i zakazy (izolacja, zakaz zgromadzeń, zamknięcie zakładów fryzjerskich i kosmetycznych, ograniczenie wstępu do lasu), zmiany w dotychczasowym funkcjonowaniu społecznym (w odniesieniu do trybu wyborczego, spędzania wakacji, organizacji edukacji itp.). Część z nich jest jedynie żartobliwym komentarzem rzeczywistości, część pełni ważne funkcje integrującą i komentującą, a nade wszystko funkcję perswazyjną, nakłaniającą do zmiany przekonań, poglądów politycznych (zwłaszcza jako satyra polityczna), wpływającą na zachowania społeczne (utrwalanie bądź kontestowanie określonych zachowań motywowanych pandemią). Wreszcie część jest reakcją na społeczny lęk wywołany nowym zagrożeniem w funkcji katarskiej. Najczęściej wykorzystywanymi środkami perswazji w memach internetowych są: kontrast, hiperbolizacja, obrazowanie świata na opak, ironia itp.

Formy komiczne związane są z takim użyciem perswazji, że odbiorca, skupiony na atrakcyjnej i nadrzędnej funkcji komicznej, nie jest zwykle świadomy tego, że jest przekonywany czy też do czegoś nakłaniany. Komizm związany ze sferą emocji, wywołując efekt śmiechu, satysfakcji emocjonalnej lub swoistego katharsis, na dalszy plan odsuwa myślenie krytyczne. Perswazja ubrana w kostium komiczny wydaje się jednym z najsilniejszych sposobów wpływu społecznego, gdyż w swej niewinnej, zabawowej formie rozprzestrzenia się jak viral i mocno utrwała w świadomości społecznej.

Bibliografia

- Adamczuk Elżbieta (1993), *Komunikowanie się przez humor*, Lublin.
- Blackmore Susan (2002), *Maszyna memowa*, Poznań.
- Błąd Łukasz (2013), *Satyra polityczna w festiwalowych i telewizyjnych programach grup kabaretowych w latach 1989–2007*, rozprawa doktorska, <https://tinyurl.com/a26ywxcc> [dostęp: 20 września 2020].
- Brown Rob (2009), *Public Relations and the Social Web: How to Use Social Media and Web 2.0 in Communications*, Nowy Jork.
- Buttler Danuta (1974), *Polski dowcip językowy*, Warszawa.
- Bystron Jan (1939), *Komizm*, Lwów–Warszawa.
- Chudzik Anna (2018), „Komizm” Jana Stanisława Bystronia w świetle współczesnych teorii humoru, w: *Komizm historyczny II*, red. Tomasz Korpysz, Anna Krasowska, Warszawa, s. 33–45.

- Davison Patric (2012), *The Language of Internet Memes*, w: *The Social Media Reader*, red. Joseph Mandiberg, Nowy Jork.
- Dziemiok Bohdan (1961), *O głównych formach komizmu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Nauki Filozoficzne i Humanistyczne”, t. 16, s. 57–91.
- Kamińska Magdalena (2011), *Nieczne memy. Dwanaście wykładów o kulturze Internetu*, Poznań.
- Kucharski Adam (2009), *Struktura i treść jako wyznaczniki komizmu tekstów humorystycznych*, Lublin.
- Maćkiewicz Jolanta (2017), *Badanie mediów multimodalnych – multimodalne badanie mediów*, „Studia Medioznawcze”, s. 33–42.
- Marak Katarzyna (2013), *Mem internetowy: informacja i transformacja w sieci*, w: *Netlor. Wiedza cyfrowych tubylców*, red. Piotr Grochowski, Toruń, s. 133–165.
- Michalewski Kazimierz (2009), *Komunikaty mieszane*, Łódź.
- Niekrewicz Agnieszka Anna (2015), *Od schematyzmu do kreatywności. Język memów internetowych*, Gorzów Wielkopolski.
- Nowak Jakub (2013), *Memy internetowe: teksty (cyfrowej) kultury językiem krytyki społecznej*, w: *Współczesne media. Język mediów*, red. Iwona Hofman, Danuta Kępa-Figura, Lublin, s. 227–238.
- Ochwat Paweł (2015), *Zjawisko humoru nowoczesne technologie komunikacyjne. Analiza źródeł tworzenia i kanałów przekazu treści humorystycznych*, „Kultura. Media. Teologia”, nr 22, s. 33–52.
- Tokarz Marek (2006), *Argumentacja. Perswazja. Manipulacja. Wykłady z teorii komunikacji*, Gdańsk.
- Trzynadłowski Jan (1955), *Komizm*, w: tenże, *Studia literackie*, Wrocław.
- Ziomek Jerzy (1966), *Komizm – parodia – trawestacja*, w: *Prace o literaturze i teatrze ofiarowane Zygmuntowi Szwejkowskiemu*, red. Stanisław Furmanik, Janusz Maciejewski i in., Wrocław, s. 322–339.

Dorota Szagun

Persuasive Function of Selected Comic Forms Related to the COVID-19 Pandemic

The subject of the study is the analysis of a series of Internet memes and linguistic jokes made available in pseudomemic form in connection with the COVID-19 pandemic. Comedy itself feeds on any deviations from the norm observed in social, and especially political, life; it captures all the aberrations, nonsense and inconsistencies. The pandemic emergency is fraught with new situations and rules that constitute such

a deviation. A vivid social reaction is especially visible in the multisemiotic comic genres, such as Internet memes, due to their channel of entry (the Internet becomes the main channel of communication outside of family communities during social isolation), plasticity and susceptibility to replication. Comic forms, apart from peculiarly ludic and humorous functions, also perform persuasive functions, activating the social need to differentiate between oneself and the stranger, and consequently isolate or integrate certain social groups. In addition, Internet memes also serve as a commentary on current events, thus prompting the audience to take a position. Persuasion dressed in a comic costume seems to be one of the strongest ways of social influence, because it spreads in its innocent and playful form like a viral and becomes firmly fixed in social consciousness.

KEYWORDS: Internet meme; comedy; persuasion; joke.

dr Dorota Szagun [ORCID 0000-0003-3341-5387] – Zakład Języka Polskiego, Instytut Filologii Polskiej, Uniwersytet Zielonogórski; zainteresowania naukowe: dzieje języka polskiego doby średniopolskiej i nowopolskiej, stylistyka historyczna, dyskurs w polszczyźnie historycznej i współczesnej.